

RUIMTE VOOR ECHT KLIMAATBELEID

Prof. Dr. Georges Allaert, Universiteit Gent

De crisis “regeert” nog steeds in Vlaanderen: stilzitten en wachten tot het overwaait. Het besef is nog niet doorgedrongen dat we resoluut moeten kiezen voor een verandering in ons maatschappelijk systeem waaronder ook het ruimtelijk systeem.

Een groep wetenschappers hebben voor Vlaanderen gekeken naar de ruimtelijke effecten van de klimaatverandering en hun conclusies staan verwoord in het CcASPAR-boek “Klimaat in Vlaanderen als ruimtelijke uitdaging” (2012). Hierin wordt aangetoond dat men nu reeds het transitiepad moet uitzetten naar 2050 en later, want de geschiedenis leert ons dat socio-economische en klimatologische veranderingen vrij abrupt (als schok) plaatsvinden en het inzetten van louter technologische instrumenten onrealistisch is. CcASPAR toont aan dat de win/win ligt in een sterke inzet van natuurontwikkeling in brede zin. Deze is een relatief goedkope en betrouwbare strategie voor een meer veerkrachtig Vlaanderen. Deze bredere inzet moeten we doen aan onze kust, poldergebieden, havengebieden en riviergebieden.

Een klimaatbestendige gebiedsontwikkeling is een collectieve opgave (publiek-privaat), vereist strategische allianties en mobilisering van kapitaal en is een herinrichtingsopgave waarbij resoluut gekozen wordt voor een socio-ecologische transitie.

Klimaatverandering is beleidsverandering. We moeten dan af van het BAU-model (business as usual) dat tot heden in “Vlaanderen in Actie”, het toekomstproject van de Vlaamse regering, de hoofdmoot vormde en waarin er geen ruimtelijk toekomstproject is uitgetekend, ondanks de vele uitdagingen voor Vlaanderen: vergroening in combinatie met vergrijzing, de zoektocht naar een ander mobiliteitssysteem, de groeiende verstening, de achteruitgang van ons leefklimaat (bio-diversiteit, gezondheid), de transitie naar een andere regionale economie, ...). Welnu klimaat werkt door in al deze uitdagingen.

Naar een nieuwe collectieve strategie

De directe effecten van de klimaatverandering lijken voor Vlaanderen op het eerste gezicht niet spectaculair. De strijd tegen de stijging van de zeespiegel, verdroging in de zomer, felle neerslag en warmte-effecten lijkt haalbaar met de huidige stand van kennis en technologie. Het Ccaspar-onderzoek toont evenwel aan dat deze factoren ook samenhangen met meer omvattende fenomenen. Zeespiegelstijging geeft mogelijk extreme golfslag en nood aan en veel sterkere zeewering dan voor gemiddelde zeeniveaus het geval is, met gevolgen voor het binnenland. Verdroging zal leiden tot tekorten aan drinkwater, problemen met bevaarbaarheid van waterlopen en aantasting van grondwatervoorraden. Extreme neerslag leidt tot overstromingen waarop het antwoord nog steeds niet helemaal duidelijk is. En warmte-effecten creëren hitte-eilanden waarin gezondheidskwesties (warmte, lawaai, luchtkwaliteit) een fundamenteel probleem worden voor specifieke bevolkingsgroepen. Nog een stap verder gaan de kwetsbaarheden van natuur en landschap. Over heel Vlaanderen staan de biodiversiteit, het voortbestaan van ecosystemen en de diversiteit van landschappen onder druk van de klimaatswijziging. En tenslotte zien we dat klimaatproblematiek ook doorwerkt in nederzettingenpatronen, landbouw, economie, energievoorziening, waterbeheer, technologie, sociale relaties, kennissystemen en de diverse daarmee verbonden beleidsvelden, waaronder ook ruimtelijke ordening.

Nood aan een rechtvaardige en ecologisch duurzame transitie

De relaties tussen klimaat, natuurlijk milieu en ruimte zijn onderdeel van eenzelfde socio-ecologische dynamiek. Op lange termijn, maar zelfs op korte termijn vallen daarom fundamentele veranderingen te verwachten die volgen uit de klimaatswijziging. Om in te spelen op deze veranderingen en ze hopelijk ook te beïnvloeden, is er nood aan een rechtvaardige en ecologisch duurzame transitie, waarin ook het ruimtelijke beleid een rol kan spelen.

Deze transitie vraagt om strategieën die meer zijn dan technologische oplossingen. We pleiten dan ook een meer fundamentele wijziging in ons denken en handelen die niet noodzakelijk gericht is op voortdurende economische groei, maar minder grondstoffen gebruikt, minder afvalstoffen produceert en economisch, sociaal en economisch rechtvaardig en duurzaam is.

Dergelijke ecologische en maatschappelijke transitie betekent dat lokale actoren moeten worden geactiveerd om de veerkracht van buurten, bedrijventerreinen en landbouwgebieden te verhogen. Maar er is ook een groeiende behoefte aan collectieve strategieën voor het realiseren van overstromingsgebieden, infiltratiezones, ecologische infrastructuur, nieuwe energievoorzieningen, gemoderniseerde nutsvoorzieningen, voedselstrategieën en landbouwgebieden. Inter-, multi- en transdisciplinaire kennisopbouw, onderzoek en ontwerp kunnen hiervoor ondersteunend zijn. Maar ook beleidsmatige samenwerking en integratie zijn essentieel. Ruimtelijke ordening moet opnieuw structureel worden gekoppeld aan andere beleidsvelden die te maken krijgen met de klimaatverandering. Bovenal zijn hefboomen en breekijzers nodig om maatregelen te nemen die reiken doorheen de begrenzings van de private, semi-publieke en publieke ruimtes. Klimaatadaptatie is een collectieve zaak. Een van de grootste uitdagingen zal dan ook zijn hoe sturing van bovenaf en collectief initiatief van onderaf elkaar vinden in gemeenschappelijk ontworpen en beheerde klimaatrobuuste raamwerken.

Klimaatverandering is beleidsverandering

In Vlaanderen worden een reeks nieuwe beleidsplannen in de steigers gezet. Tegen de achtergrond van de problematiek 'klimaat en ruimte' kregen in 2012 het Vlaams Klimaatadaptatieplan en het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) meer en meer vorm.

In het Vlaams Klimaatadaptatieplan (2012) lezen we dat adaptatie aan de klimaatverandering verankerd zou moeten worden als een integraal onderdeel van duurzame ruimtelijke ontwikkeling waar er nood is aan een bovenlokale strategie en een aangepast instrumentarium. In het Groenboek van het BRV wordt deze uitdaging ook opgenomen binnen de strategische visielijn 'veerkrachtige ruimte' en kiest men daarenboven voor een ambitieuze coproductie van de ruimte zowel verticaal tussen de verschillende bestuurslagen als sectoraal en met het middenveld. Daarenboven is het Vlaamse ruimtelijke beleid op zoek naar een vernieuwd instrumentarium dat 'verandering' mogelijk moet maken. Het voorgesteld partnerschapmodel vormt daarbij het kader voor deze vernieuwing. Een cruciale actie vormt ongetwijfeld de omgevingsvergunning waar de Vlaamse Regering momenteel aan werkt en waarin er ook plaats zal moeten zijn voor de 'klimaattoets' bij het verlenen van de noodzakelijke stedenbouwkundige vergunning en milieuvergunning.

Gebiedsgerichte aanpak nodig

De invulling van die klimaattoets moet via gebiedsontwikkeling worden geïmplementeerd omdat de effecten van klimaatverandering ruimtelijk sterk gedifferentieerd zijn en dat de adaptatiemaatregelen verschillende ruimteclaims tot gevolg hebben. Een gebiedsgerichte aanpak met een gebiedsspecifieke verzameling van maatregelen gespreid over de veelheid van plekken in Vlaanderen (de kust, de polders, de valleigebieden, de steden,...) lijkt de beste waarborg te zijn voor een meer veerkrachtige Vlaamse Ruimte.

Het betekent ook dat men moet afstappen van de top-down ruimtelijke planning die we in Vlaanderen sedert de stedenbouwwet van 1962 hebben bedreven. Daarbij is ook het klassieke inspraaksysteem via 'openbaar onderzoek' dringend aan revisie toe. De reden hiervoor moet worden gezocht in de vaststelling dat de emancipatie van de burger (civil society) nu nog maar echt blijkt door te breken als gevolg van de brede communicatie via internet en multimedia. In vergelijking met vroegere ruimtelijke planningsprocessen (gewestplanning en structuurplanning) wordt het huidige beleidsplanningsproces (BRV) gevoerd via internetgestuurde infomarkten, interactieve werkvergaderingen, round tables, share-point en burgerevents.

Dergelijke aanpak kon in het kader van een coproductie van de ruimte productiever zijn dan de klassieke inspraakprocedure omdat er meer doelgroepen worden bereikt. Een collaboratief samenwerkingsmodel vergt evenwel een meer doorgedreven organisatie, management en engagement van alle betrokkenen in het proces. Bij complexe maatschappelijk-ruimtelijke vraagstukken, en dit is ongetwijfeld zo met betrekking tot het klimaatthema, is deze strategie zeer zinvol.

Daarenboven heeft het beleidsveld 'ruimtelijke ordening' weinig of geen geld (kapitaal) en moet ze noodgedwongen collaboraties sluiten met de sectoren en het middenveld.

We moeten de ambitie hebben om het maatschappelijk debat voor coproductie van de ruimte binnen Via (Vlaanderen in Actie) te herkaderen en af te stappen van het BAU-model (BAU: business as usual). Dit kan maar als Via uiteindelijk ook een ruimtelijk toekomstproject uittekent waarin de vele nieuwe uitdagingen mobiliteit, migratie, bevolking, economie... maar ook klimaat een plaats krijgen.

Politiek betekent hogervermelde actie tevens een strategie om het technologisch beleid eindelijk eens te stroomlijnen met het sub/regionaal/streekbeleid. Het klimaatverhaal lijkt in deze context de sleutel voor deze nieuwe beleidswijziging.

Bio

Prof. Dr. Georges Allaert, gewoon hoogleraar ruimtelijke economie & ruimtelijke planning Universiteit Gent. Hoofd van de afdeling mobiliteit en ruimtelijke planning, faculteit ingenieurswetenschappen en architectuur